

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

In dit nummer

Kunst - P. Kolbeek
Getsémané

580

Kerkelijk leven - J.H. Kuiper
Aandacht voor Rooms-katholieke
spiritualiteit

581

Meditatief - A.J. Mol
Luister nou toch!

584

Wandelen met God - B. Luiten
Is de satan nu gebonden?

585

Achtergronden - B. Kamphuis
Schilders eschatologie 1

587

Van binnen naar buiten - B. Bolt en
M.H. Oosterhuis

Actieve zusters in
Noord-Oost India 590

Meegelezen - T. Groenveld
Wijze woorden van de weerman 593

Uit de kerken, Lied van de week

Getsémané

kunst

Dit schilderij is de eerste van een drieluik die het lijden, sterven en de opstanding van Jezus weergeeft. (Getsemané, Kruisiging, Heilige Geest)

P. Kolbeek ■

Een drieluik of triptiek werd in de Renaissance vaak gebruikt als altaarstuk. Het was voor mij dus voor de hand liggend om voor dit thema een drieluik te gebruiken.

Het hier afgebeelde schilderij heeft als titel: Getsémané.

Getsémané waar Jezus ten volle heeft beseft wat het is om door God verlaten te zijn. Waar Hij bad om de drinkbeker aan Hem voorbij te laten gaan.

De opzet van dit schilderij is vlak, met weinig perspectief. Bijna Mondriaanachtig met zijn rechthoekige vlakken. Het interieur verbeeldt ons leven. Het is niet perfect of volmaakt en onderhevig aan verval. Het raam biedt geen uitzicht en het kleine beetje uitzicht dat het biedt in de flarden, is donker en dreigend. In het witte vlak links boven ontdekt u een figuur.

Dit is Jezus in de hof van Getsémané waar hij neerknielt. Zijn hoofd en handen omhoog geheven naar boven, smekend naar zijn Vader om het offer niet te hoeven brengen. Om de drinkbeker aan

hem voorbij te laten gaan. Hij beseft de betekenis van de dreiging achter het raam van ons leven en de zijne. De figuur is niet nadrukkelijk weergegeven om de aandacht van de kijker te concentreren op het flesje. Dit flesje staat in het centrum van het schilderij en symboliseert het bloed dat Jezus moet offeren, de drinkbeker die hij moet drinken voor onze zonden. Op het etiket van het flesje staat het woord spirit(us) te lezen.

Zijn geest die hij aan God moet geven om daarna, na zijn opstanding aan ons te geven, als kracht en leiding in ons (voor ons) leven. In de muur onder het witte vlak waar Jezus geknielt zijn God de Vader bidt, zijn de twee gaten en de scheur een heenwijzing naar het komende offer, de kruisiging. Het donkere, bijna zwarte, vlak linksonder is de tegenpool, het kwaad, de satan. Aanwezig, maar niet alles bepalend.

Het centrale schilderij, de Kruisiging, heeft dezelfde vlakverdeling. Alleen is de kleurzetting veel don-

kerder, dreigender. De bedekking voor de ramen zijn weg en het duister komt binnen. Als God niet aanwezig is, zich teruggetrokken heeft, is de duisternis volledig aanwezig. Jezus bloed is vergoten, het flesje is leeg, Christus heeft zich geofferd. Op het vlak linksboven is Christus doorboorde hand te zien die zich uitstrekt naar ons. Zijn uitgestoken hand.

Het derde schilderij is licht. Het licht schijnt door de ramen naar binnen. Zijn geest komt ons leven binnen en verlicht ons leven. Het flesje is weg. Zijn bloed is vergoten voor onze zonden.

Pieter Kolbeek is een schilder die zich voornamelijk heeft toegelegd om het evangelie te verbeelden. Dit doet hij op een eigen, verrassende manier. De schilderijen zijn realistisch van weergave en bevatten veel symboliek waardoor bij het kijken het verhaal zich steeds verder ontvouwt en verdiept. Hij woont te Grijskerk (Gr.).

Aandacht voor Rooms-katholieke spiritualiteit

kerkelijk leven

Voor mij ligt de vijfde bijdruk van een negende druk voor een boek over de gelijkenis van de verloren zoon. *Eindelijk Thuis* van Henri Nouwen. Een rooms geestelijke. Overal zie je het opvallende werk, ook bij veel gereformeerde mensen.

J. Kuiper ■

In dit artikel wil ik proberen na te gaan, waarom dat zo zou kunnen zijn. Ligt dat aan de boodschap? Wat heeft de belangstelling voor het boek ons dan te zeggen. Is het terecht om hem als de vertegenwoordiger bij uitstek van een therapeutisch godsbeeld te zien. Een beeld van God waarin Hij alleen maar lief is en jij alleen maar waardevol? Kun je van hem leren als het gaat om het ontwikkelen van een eigen spiritualiteit? Ook zo'n modewoord, waarbij het niet zozeer gaat om het kaarsje met de goede geur, maar om de vraag wie je nu eigenlijk bent voor God. Spiritualiteit en identiteit zijn met elkaar vervlochten.

Rembrandt

Een boek over de gelijkenis van de verloren zoon. Maar, verwarrend voor gereformeerde predikanten in ieder geval, geen exegetische studie. Al wil Nouwen wel de Bijbel laten spreken. Hij wil God aan het woord laten komen. Zijn zachte stem, die door het moderne leven overschreeuwd wordt. Nouwen herkent die stem heel duidelijk in een schilderij. Rembrandts weergave van de ontmoeting tussen de oude vader en de zoon, die weer terugkomt en merkt dat zijn vader zijn handen over hem uitstrekt. Eindelijk thuis. Als Nouwen een reproductie van dat schilderij ziet, is dat voor hem het begin van een ommekeer in zijn leven: hij was universitair docent in de pastorale theologie, maar hij gaat daarna werken binnen een woongemeenschap van verstandelijk gehandicapten. Overigens laat hij het niet bij de reproductie; hij onderneemt de weg naar wat we sinds 1991 weer Sint Petersburg mogen noemen, om het echte schilderij op zich in te laten werken.

Ook de omschakeling in zijn leven is voor hem als het erop aankomt, een thuiskomen. Zij hebben een vader nodig, die hen zegent. Hij mag dat zijn. In zijn boek gaat het om de uitleg van de gelijkenis, om de interpretatie van het schilderij, maar vooral om zijn eigen spirituele zoektocht naar huis. Die begint met een zich herkennen in de verloren zoon, vervolgt met de erkenning, dat hij net zo goed de onsympa-

thieke oudste is en eindigt met de bereidheid vader te willen zijn, die geeft en zegent. Als ik dit zo schrijf, lijkt het erop, dat God voor Nouwen iets in hemzelf geworden is. Dat thuiskomen bij God en thuiskomen in jezelf (een titel van een ander, heel bekend psychologisch werk) ongeveer hetzelfde is. Ik vermoed dat het wel met elkaar te maken heeft: beide gaan over aanvaarding van jezelf (en de ander) zoals je bent. Maar bij Nouwen blijft God wie Hij is en thuiskomen is in zijn volle betekenis iets van de toekomst, in de vernieuwing van hemel en aarde.

spiritualiteit en identiteit zijn met elkaar vervlochten

Ik lees het als een soort bekeringsgeschiedenis, een verslag van een proces binnen de geest van de schrijver, dat op gang gebracht wordt door een gelijkenis en een schilderij. Of het exegetisch en kunsthistorisch allemaal verantwoord is, kan dan in het midden blijven. Nouwen kan hetzelfde ook allemaal schrijven zonder Rembrandt en Lukas in *Een parel in Gods ogen*. Met dit verslag wil hij mensen van nu helpen om ook voor hun onrustig hart de rust te vinden in God.

De Geliefde

Als de Here Jezus in de Jordaan gedoopt wordt, klinkt een stem uit de hemel: *Deze is mijn Zoon, de geliefde, in wie Ik mijn welbehagen heb*. Later, bij de verheerlijking op de berg, klinkt dezelfde stem met dezelfde woorden. De hemelse Vader wees zijn Zoon aan als de verwachte Messias en sprak van zijn liefde voor zijn eeuwige Zoon. Wij horen in deze woorden meestal de bijzondere band uitgedrukt, die Vader en Zoon hebben. Christus wordt apart gezet van alle andere mensen. Je zou die woorden niet zomaar op jezelf toepassen. Nouwen doet dat wel, onder verwijzing naar Johannes 17: wat Christus zelf ontvangen heeft van God, geeft Hij weer door aan de zijnen. In zijn woorden: je mag weer de geliefde worden. Je bent,

net als de verloren zoon, ver van huis geraakt, maar je mag weer thuiskomen. Misschien ben je jezelf waardeloos gaan vinden door het prestatiegericht denken in deze maatschappij en luister je naar allerlei stemmen, die je opjagen en ziek maken, maar je mag ook luisteren naar de stem van God, die van je houdt met een onvoorwaardelijke liefde.

Ik denk, dat hierin de kern van zijn aantrekkingskracht voor velen leeft. Als mens zoek je bevestiging en veel mensen zijn inderdaad opgejaagd. Veel mensen hebben op één of andere manier geleerd zich waardeloos te voelen, omdat je niet mee kunt komen met de eisen die deze wereld stelt. En als we eerlijk zijn, heeft dit denken ook veel kerkmensen in de greep. Er klinken voor ons ook bekende thema's in mee, al blijf ik mijn vragen houden of de stem van God bij de doop en de verheerlij-

als we eerlijk zijn, heeft dit denken ook veel kerkmensen in de greep

king op de berg zo rechtstreeks op ons toegepast mag worden. Maar ook wij danken bij de doop God voor zijn grondeloze barmhartigheid en zingen van zijn grondeloze ontferming. Als het om Gods liefde gaat, moet je inderdaad zeggen, dat Hij daarin geen voorwaarden stelt. Zijn Zoon heeft ze allemaal voor ons vervuld. Zelfs de nieuwe gehoorzaamheid waartoe Hij ons roept, mag je zien als een geschenk van de Heilige Geest, dat je onder leiding van de Geest leert aan te pakken. En ook de leer van de uitverkiezing heeft, mits goed toegepast, dezelfde bemoediging. Je waarde voor God ligt niet in je prestatie op wat voor gebied ook, maar daarin dat Hij je zijn liefde wil geven.

Op dit punt kan het lezen van de boeken van Nouwen grote betekenis hebben, juist voor mensen die hiermee worstelen. En misschien ook wel voor mensen die er geen moeite mee hebben, omdat ze het goed met zichzelf getroffen hebben. Het brengt je als christen terug bij de kern van je leven voor God: genade en barmhartigheid van Zijn kant. Kinderlijke aanvaarding van onze kant.

Gereformeerde klankkast

Niemand leest onbevooroordeeld. Het is daarom goed om je van je vooroordelen bewust te zijn. Zelf heb je thuis en in de kerk de betekenis leren zien van woorden als genade, barmhartigheid, en vele andere. Als je boeken leest of gezangen zingt, dan vullen zich de woorden die de schrijver/dichter gebruikt met de betekenis, die je er zelf aan hebt leren geven. Aan de ene kant is dat goed: woorden krijgen hun waarde door het gebruik en als andere mensen woorden verkeerd gebruiken, wil dat nog niet zeggen, dat je ze zelf niet meer

mag gebruiken. Aan de andere kant is het ook zo, dat je dan misschien te argeloos bent. Het gaat over uitverkiezing. Het gaat over onvoorwaardelijke liefde. De woorden zijn dezelfde. We spreken dus over dezelfde zaken.

In het gesprek tussen Rooms en Protestanten is dat vaak een bron van verwarring. Het gaat er niet om anti-rooms te zijn, maar zover het gesprek de laatste vier eeuwen gevoerd is, bleek telkens van belang te zijn om door te vragen: wat bedoel je nu met genade, wat is nu uitverkiezing. Spreken we over hetzelfde? Of is dat woord als het erop aan komt toch heel verschillend gebruikt.

Wat betreft Nouwen, wil ik hier wijzen op het woord uitverkiezing. Als Hij daarover spreekt, is er veel herkenbaars. Als hij over Gods oordeel spreekt ook: hij ziet dat in de lijn van Romeinen 1, in het zelfgekozen leven zonder God van helaas veel te veel mensen. En hij is met ontferming bewogen. Maar waar gaat het over verwerping; dat God mensen in dat zelfgekozen leven zonder Hem laat, voor altijd. Ik krijg de indruk dat Nouwen God tegen iedereen laat zeggen: je bent mijn geliefde. Die zachte stem van God kan tijden overstemd zijn door de harde geluiden van het moderne leven, maar hij blijft klinken. De uitverkiezing komt zo voorop te staan. De Bijbel dringt aan op geloof, op vastpakken van de reddende hand van God, die zomaar uitgestoken is in Christus. Dat geloof verdiept zich tot verwondering als je dan gaan beseffen, dat Gods liefde een eeuwige is. Bij Nouwen gaat het om het aanpakken van Gods eeuwig uitgestoken hand. Maar als je dat niet doet? Dan blijft zijn hand uitgestoken, maar de uitverkiezing blijft zonder resultaat. En dat hebben we nu net met elkaar afgewezen in de Dordtse Leerregels. Zo is God niet. Er komt dan toch weer een voorwaarde binnen: die van je eigen geloof. Theoretisch is het dan denkbaar, dat God met zijn uitgestoken hand blijft staan, maar dat niemand aan zijn uitnodiging gehoor geeft. Dat doet tekort aan zijn eer. Het kan wat flauw klinken om te wijzen op een oud gereformeerd belijdenisgeschrift, maar je moet als het ware de hartstocht van dat geschrift proeven. Een hartstocht, aangestoken juist door dat besef van onvoorwaardelijke liefde van Gods kant.

Gereformeerde en Rooms-katholieke spiritualiteit

Persoonlijk heb ik veel aan de boeken van Henri Nouwen gehad. Dat geldt voor vele gereformeerde mensen met mij. Zijn woorden klinken in een gereformeerde klankkast en krijgen daarmee als vanzelf en gereformeerde klank. Zolang die klankkast in orde is, kan dat prima.

Een van de dingen, waarom hij zo aanspreekt, is dat hij de kern van je bestaan weet te raken. Hij benadert de mensen op het niveau van het hart. Vaak is dat verstopt geraakt onder een koek van aangroeisels van traditie en algemene waarheden. Waar sta je nu echt, tegenover

God? Wie Nouwen leest, komt niet onder die vraag uit.

Het is opvallend, dat door de eeuwen heen er onder gereformeerden en andere protestanten zoveel belangstelling was voor roomse schrijvers over de omgang met God. Calvijn had veel waardering voor Bernhard van Clairveaux, aan het begin van de stroom puriteinse boeken over de omgang met God staat een vertaling van een jezuïtisch geschrift... Wat dat betreft is de hedendaagse belangstelling voor de boeken van een rooms geestelijke niets nieuws. Het levert wel de vraag op: hoe komt dat? De belangstelling voor zijn werk laat zien, dat er behoefte is aan boeken, preken, noem maar op, die je hart raken en gaan over de kern van je leven. Misschien laat het ook wel zien, dat ondanks alle goede bedoelingen mensen zich toch opgejaagd voelen binnen de kerk. Werk aan de winkel. En dan zijn we nog maar met een klein gedeelte van Nouwens gedachten aan het werk geweest.

Ik denk aan het volgende. Spiritualiteit gaat over je verhouding met God. In de spiegel van zijn liefde leer je jezelf kennen. De Bijbel laat dan zien dat de rechtvaardigverklaring daarbij centraal staat. Al in het Oude Testament (Psalm 130) en heel duidelijk in het Nieuwe Testament. Kern van je spiritualiteit is dat je jezelf zondaar en rechtvaardige tegelijk weet. Juist dat zijn thema's die in de Reformatie van de zestiende eeuw aangeslagen zijn.

Als dan later er behoefte is aan boeken over vroomheid, begint men met de vertaling en bewerking van Rooms-katholieke geschriften, soms zonder aanduiding van de oorspronkelijke auteur. In deze eeuw gaat het al niet anders. Het *Nederlands Dagblad* kondigde de herdruk aan van Thomas à Kempis' boek over de navolging van Christus, in de verwachting dat ook deze klassieker, naast werk van gereformeerde theologen, ons vandaag iets te zeggen heeft.

Ik zou hierbij willen nagaan of op dit punt ook geldt wat Herman Bavinck ooit over het gebed opmerkte: dat je dat alleen maar calvinistisch kunt doen, in de erkenning van Gods soevereiniteit. Is de erkenning van Psalm 130 dat wij het oordeel verdiend hebben iets dat zich aan ons opdringt, zodra je na gaat denken over je leven voor Gods aangezicht? Of heeft aandacht voor spiritualiteit in onze tijd ook te maken met de behoefte om innerlijk net zo mooi te zijn als je uiterlijk na veel zweten van de sport-school komt. (Reclame voor dat instituut op dit moment: gun jezelf een mooi lijf...). De moderne mens doet zijn uiterste best om in de weg van de spiritualiteit een stapje hoger op de ladder richting God te komen. Dat lijkt vroom, maar is het niet. Het hoeft gelukkig ook niet.

Bereid te lijden

Een van de meest intrigerende dingen bij Nouwen vind ik zijn vaak uitgesproken bereidheid om te lijden en de moeite van het leven te aanvaarden, juist in de omgang met God. Die aan-

dacht alleen al maakt de verbinding tussen hem en een zogenaamd therapeutisch Godsbeeld niet op zijn plek. In dat Godsbeeld is er alleen maar plaats voor mooie en plezierige kanten aan God; Nouwen vraagt aandacht ook voor de plek van het lijden in het leven van de christen en de kansen die dat biedt om God te leren kennen. Ben je op die manier niet eenvormig met het lijden van Christus? Dr. Henk Bakker vroeg er in zijn boek over de eerste christenen ook aandacht voor dat zij soms bijna zich aanbieden om martelaar te worden. Voor ons heeft het iets onherkenbaars. Ik denk ook dat veel mensen Nouwen wel lezen om zijn aandacht voor de onvoorwaardelijke liefde, maar de gedeelten over het lijden van de christen heb ik niet zo vaak geciteerd gehoord of gezien.

wie Nouwen leest, komt niet onder die vraag uit

Toch past de aandacht voor positieve kanten aan het lijden bij een ervaring die je in je leven op kunt doen (en waarvan ik als predikant ook het nodige mocht meemaken). Iemand krijgt de aanzegging dat hij of zij ongeneeslijk ziek is. Hij weet dat zijn dagen geteld zijn en dat het perspectief bekend is. Een moeilijke tijd breekt aan. Toch heb ik veel mensen meegemaakt die merkten dat ze samen met hun man, vrouw en kinderen steeds dichter naar elkaar en God toegroeiden. Het kan ook een heel mooie tijd zijn, waarin je alle ballast aflegt en je bezig houdt met de kernzaken van je bestaan, je verhouding met de Heer van het leven. Boekjes uit de zeventiende eeuw over euthanasia gingen dan ook niet over de dodelijke injectie, maar over deze christelijke stervenskunst. Overigens schrijf ik dit (uiteraard) niet om te zeggen dat het voor een christen nu zo 'hoort' en dat het niet goed is als het allemaal minder mooi gaat.

Ik schrijf dit artikel in de tijd tussen Goede Vrijdag en Pinksteren; in het besef van de eenheid van de heilsgeschiedenis. En ook in het besef van Paulus; inzet om te delen in het lijden van Christus, om zo ook te delen in zijn verheerlijking. Zie de brief aan de Filippijzen. Naar aanleiding van de hedendaagse vragen rond gebedsgenezing en bevrijding van demonen wordt het gesprek gevoerd over een theologie van de glorie of een theologie van het kruis. Het hoeft geen tegenstelling te zijn. Leven vanuit de overwinning van Christus blijkt in de Bijbel samen te gaan met de bereidheid hier en nu deel te nemen in zijn lijden.

Ds. Jan Kuiper is produktontwikkelaar bij 'Steunpunt Gemeenteopbouw'.

Noot:

1. Overigens vind ik de aanduiding therapeutisch godsbeeld niet zo geslaagd; de term doet ten onrechte vermoeden dat therapeuten soft zijn.

Luister nou toch!

Spreuken 1:8,9

A.J. Mol ■

Moeilijk

Wanneer we onszelf een beetje kennen, moeten we erkennen dat luisteren ons niet gemakkelijk afgaat. Echt luisteren, heel goed doorhebben wat een ander zegt en bedoelt is lastig. En dan dat andere luisteren: gehoorzamen, doen wat een gezagsdrager ons opdraagt. Hoe is jouw gedrag in het verkeer. Met welke houding ontvang je je ouderling. Wat doe je met een aansporing van je diaken.

Als gevolg van slecht luisteren en van ongehoorzaamheid is er veel narigheid: ongelukken en ergernissen; herrie in huwelijken en gezinnen; spanningen in de gemeente; oorlogen en vetes. En voor de bron van dat slechte luisteren, moeten we terug naar de eerste bladzijden uit de Bijbel, waar we lezen over de val in zonde. Die is niet anders dan: ongehoorzaamheid aan God, niet luisteren naar de Schepper.

Wijs gebod

Onze HEER heeft ons, mensen, niet aan ons lot overgelaten. Wanneer hij Adam en Eva ter verantwoording roept, is dat genade. En die goedheid is ook te vinden in de tien geboden. Zijn Verbondswoorden zijn wijs en beschermen het leven van mensen. Het vijfde gebod waakt over de relatie tussen ouders en kinderen. Gekoppeld aan de wijsheden van het Spreukenboek komen we dan uit op: als je de HEER wil gehoorzamen, moet je je ouders gehoorzamen.

Hoe fundamenteel is dit gebod.

'Thuis geleerd is elders gedaan'.

Jongelui hebben achter en boven vader en moeder de hemelse Vader te zien. Gods gezag wordt doorgetrokken naar de aarde via ouders.

Uiteraard betekent dat geen vrijbrief voor ouders om naar willekeur te handelen. Gods gezag wijst ook hen de weg, geeft hen wijsheid. Met de kinderen staan ze in de ruimte van het Verbond.

Doorgaande lijn

Psalm 78 tekent ons die heerlijke verbondenheid van generaties. Wanneer elke schakel sterk is, hebben we een stevige ketting. Grootouders geven het evangelie door aan ouders; die vertellen op hun beurt Gods grote daden door aan hun kinderen. Zo dringt het Evangelie de eeuwen door, de geslachten door. Wee hem die een zwakke schakel vormt. Zijn nakomelingen komen in de gevarenzone.

Laten we ons wachten voor automatismen. Ook de opvoedingsinspanning moet het hebben van Gods Geest. Werk en bid.

Aan de generatie met gezag wil ik vragen: spreek de jeugd - van wie u zielsveel houdt - erop aan...

Luister dan toch.

Het levert iets waardevols op. Onze jongeren krijgen een lauwerkrans, ze worden gelauwerd. Vergelijk Spreuken 23:15,16. De omgeving merkt het op wanneer er gezonde gezagsverhoudingen zijn. 'Het siert jou dat je zo respectvol omgaat met je vader en moeder.' De Sire-reclame, bestemd voor schreeuwende ouders langs de lijn, past zomaar in ons bijbelboek: 'laat de kinderen toch lekker hun spel spelen'.

Toppunt

Zondaren moeten opnieuw naar Gods school om gehoorzaamheid te leren. Het zit niet meer in ons. Gods genade schittert: Hij zendt zijn Zoon naar de aarde. Zijn prediking van Gods Rijk brengt Hem aan het kruis. Zijn gehoorzaamheid bereikt een hoogtepunt: Hij komt te hangen aan het kruishout, vervloekt in plaats van ongehoorzame mensen.

Hoor dat evangelie, gehoorzaam je Heer. Dat is het nieuwe leven door Gods Geest.

Ds. Arie Mol is predikant van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Noord.

Is de satan nu gebonden?

wandelen met God

'Nee, die duizend jaren komen nog!'

Gelovige mensen zeggen het met groot gemak.

'Je kunt toch zien dat satan rondloopt?!'

B. Luiten ■

Onlangs las ik met mijn oudere catechisanten Opb. 20. Vroeger stond daar als kopje boven 'Het duizendjarig rijk'. In de NBV is dat verbeterd, gelukkig. Maar nog steeds gaat het wel over duizend jaren, waarin de draak, de duivel, geketend is en opgesloten in de diepte. Beeldspraak uiteraard, met een grote zeggingskracht. Ik legde uit dat een visioen een soort gelijkenis is, maar dan driedimensionaal. Niet verteld, maar getoond. Omdat God ons iets belangrijks wil leren, sterker nog: op ons netvlies wil zetten. Dat maakt dit bijbelboek zo indringend. Het is een boek voor bondgenoten, die mogen weten wat hun God doet. Om zijn zijde te kiezen en geen moment verontrust te zijn. Welnu, vroeg ik, wat zie je dan in dit beeldrijke visioen? De satan gebonden, zielen op de troon en de Messias aan de macht, was het gezamenlijke antwoord. Wanneer denk je dat dat is? 'Geen idee, nu in ieder geval niet...'

De goede bril

Dit antwoord ligt voor de hand. Dagelijks horen we immers vreselijke dingen. Mensen maken elkaar af, met wapens en met woorden. Een invalide wordt beroofd, een vluchteling weggepest. Geldzucht is de wortel van wijdvertakt kwaad. Hoogmoed is niet van de lucht. De liefde verkilt.

En toch. Meer dan ooit hebben we de goede bril nodig, het Woord van God, om helder te kunnen zien. Daarin lezen wij, dat Jezus de 'overste van deze wereld' uit de troon heeft gestoten (Joh. 12:31). De 'overste', die door onze knieval machtig werd. Jezus heeft aan het kruis over de machten getriomfeerd en hen openlijk te schande gemaakt (Kol. 2:15). De Vader heeft Hem aangesteld tot hoofd over alles, en zo Hem gegeven aan de gemeente, die zijn lichaam is. Hij regeert mij nu zo, dat zonder zijn wil geen haar van mijn hoofd kan vallen, ja dat alles moet dienen tot mijn heil (HC zondag 1).

Dus weet wel wat je zegt, als je de regering in deze wereld toeschrijft aan de duivel! Groter miskenning bestaat niet van Hem die zei: 'Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde' (Mat. 28). Met meteen daar achteraan: 'gaat dan heen tot alle volken...'

Dat is het nieuwe van de Pinksterbedeling. God is de wereld nooit vergeten, maar toch, tegen de tijd van de zondvloed, was er heel veel donkerte waarin mensen van God waren vervreemd. Later gebeurde dat weer. Terwijl het licht scheen in Israël, naar Gods vrije gunst, waren hele volken in het duister gehuld, de Filistijnen, de Tyriërs en de Moren. Nu is dat voorbij. Als Jezus de troon bestijgt, gaat zijn heerschappij tot de einden van de aarde. Hij koopt mensen vrij uit alle stam en taal en natie. Terwijl de satan wordt geketend, zodat hij niet meer hele volken kan misleiden door hen in het donker te houden (Opb. 20:3). Zo gaat dat hand in hand: de Messias op de troon, de duivel in de afgrond.

Wanneer dat is? Nu, vandaag, vanaf de hemelvaart van onze Heer Jezus, zijn troonsbestijging, tot aan zijn wederkomst.

Wanneer Jezus weer komt zal Hij het koningschap teruggeven aan de Vader, nadat Hij zelfs de dood heeft onttroond (1Kor. 15:24). Dan begint zijn koningschap dus niet, maar het loopt af. Zijn werk van verlossing en bevrijding is dan voltooid. Wie het dan pas ziet beginnen heeft veel gemist.

Versta je wat je ziet?

Maar al dat kwaad dan? Dat kan toch onmogelijk van God komen?

Nee, inderdaad, daarvan is God niet de oorzaak. Maar sinds het er is, neemt hij het in zijn hand, om het te regeren. Het kwaad blijft kwaad, maar het moet Hem dienen. Opdat het de gelovigen zal dienen. Daarvan is veel niet te doorgronden. Maar Petrus zegt ons Christus te erkennen *als Heer*, met heel ons hart, zelfs in tijd van zware vervolging (1Ptr. 4:15). Niemand anders heeft ons leven in zijn hand!

Op de Pinksterdag werd een tip van de sluier opgelicht. Op welke wijze zal het kwaad God dienen? Het evangelie zal worden gepredikt door jong en oud, en het zal krachtig worden onderstreept door 'bloed en vuur en rook', die als 'tekenen op aarde' zullen zijn, in de hand van de Heer (Hand. 2:17-21). Alle ellende wordt hierin samengevat, de misdaad, de aardbeving, de oorlog. Alle kwaad dat God nooit heeft geschapen. Maar dat in het beleid van de Mes-

sias nu wel wordt gesteld tot een 'teken'. Met de indringende boodschap: nergens zal behoud zijn, dan bij Hem alleen. Niets zal veilig zijn, dan Hij alleen. Geen paradijs zal lukken, dan door Hem alleen. Hij laat het zeggen en onder vinden. Met de bedoeling dat ieder die de naam van de Heer aanroept, behouden zal worden (Hand. 2:21)! Dat is doel van taal en teken. Hier komt het aan op geloven. Een grote werkelijkheid wordt voor onze ogen transparant gemaakt. Zie je de Heer? In de wereld, in de beelden van het journaal? De ondertiteling zou elke dag kunnen zijn: 'ga tot de Heer, want nergens is enig behoud te zoeken of te vinden'. Vertel het je naaste. Laat hem meekijken door jouw ogen. God wil ook zijn en haar behoud.

Duivelse truc

Maar heeft de satan dan helemaal geen invloed meer? Zit hij helemaal machteloos in zijn gevangenis?

Ja, zeker. Al is dat niet het gehele antwoord, want de satan is een listige vijand. In Opb. 13 onthult God ons een duivelse streek. Wanneer de draak merkt dat hij heeft gefaald, dat hij de vrouw niet kan verslinden en haar kind ook niet (beschreven in hfst.12), laat hij twee beesten opkomen, uit de zee en uit de aarde. Het eerste beest lijkt sprekend op hem, maar het bijzondere is dat mensen er niet voor wegvlugten. Het is juist heel aantrekkelijk, want het kan veel, het heeft alles te bieden, God wordt overbodig. Mensen volgen het. Wat ze niet weten, maar wij wel, is: de draak heeft op dit beest 'zijn macht en zijn kracht en zijn heerschappij overgedragen' (13:2b). Een geweldige truc. Voor de draak in ware gedaante vlucht iedereen weg. Maar het beest volgen zij vrijwillig, zelfs in de strijd tegen de heiligen (13:7).

Het tweede beest ziet eruit als het lam, maar spreekt als de draak. Mensen denken Jezus te ontmoeten, maar horen heel andere dingen, over iemand die stierf voor zijn idealen en dus gewoon dood is, en zo. Geen verlossing blijft over. Dit tweede beest stuurt de mensen naar het eerste toe, om daar alles van te verwachten. Zo is er een soort satanische drie-eenheid.

Jawel! Over na-apen gesproken. Om velen te bedriegen. Van die drie zit nummer 1, de draak vast. Met geweld kan Hij je niet roven uit de hand van de Heer! De andere twee beesten lopen rond en doen bij hun grootspraak geweldige tekenen. Want ze proberen zelfs de uitverkorenen te verleiden (Mat. 24:24). Uiteindelijk wordt de hele bende opgerold: de duivel, het beest en de valse profeet worden gepakt en zullen hun straf ontvangen (Opb. 20:10).

Ziedaar de indringende betekenis van dit visioen. Wie dit heeft gezien, heeft inzicht ontvangen, om het geloof te behouden en het leven te beërven. De draak zit vast. De Heer regeert, je bent zijn eigendom in leven en in sterven, wat er ook gebeurt. Niemand kan je *uit zijn hand roven* (Joh.10:28). Tegelijkertijd pro-

beren de beesten voortdurend je van de Heer los te weken, zodat je *uit eigen beweging* Hem zult verlaten. Ze willen je overspoelen met alles wat je begeerten bevredigt, zodat je daarin wegzakt en niet meer verder kijkt. Of ook met zoveel vragen en problemen, dat je geen oplossing meer ziet. Of ook met zoveel wonderen en onverklaarbare krachten, dat je denkt dat daarin wel waarheid moet zijn. Je kunt het zo gek niet bedenken, of het wordt op je losgelaten. Terwijl op alles dit het antwoord is: heilig Jezus als *Heer* in je hart, luister naar Hem, vertrouw Hem, en heb Hem onvoorwaardelijk lief.

Het verschil

In diezelfde periode van hemelvaart tot wederkomst, symbolisch aangeduid als 'duizend jaren', ziet Johannes de zielen van trouwe getuigen bij hun Heer in de hemel. Hij ziet degenen die onthoofd zijn, maar er is geen reden de getuigen tot die categorie te beperken. Het is beeldspraak immers. Het gaat om allen die, zo staat er, niet het teken van het beest op hun voorhoofd en op hun rechterhand wilden dragen. Die in hun denken en doen door een ander teken werden gedreven, door de doop van God ontvangen.

Buitengewoon troostvol! Alsof we even om een hoekje mogen kijken, om te zien waar zij zijn, die we hier in geloof hebben begraven.

Johannes ziet hen naar 'hun ziel'. Ook dat duidt zonder twijfel op *het heden*, waarin hun onthoofde lichamen zijn begraven op aarde. Nu genieten zij hun eerste opstanding (20:5,6). Dat is *meteen* na dit leven. Ze werden terstond opgenomen tot Christus, hun Hoofd, door het sterven heen. In het verlengde van hun leven hier. Want wie Jezus aanvaardt in oprecht geloof, is overgegaan uit de dood in het leven (Joh. 5:24). Gelukkig ben je, als je daarin deelt. Je zult die duizend jaren met Christus heersen. De tweede opstanding is aan het eind van de tijd, wanneer het lichaam je wordt teruggegeven. Helemaal nieuw, en toch niet verwisseld. Want het is duur gekocht eigendom.

Denken vanuit openbaring

Zo wordt het verschil groot, allesomvattend. De Heer wil kennelijk, dat we hiervan doordrongen zijn. Om hier en nu goede keuzes te maken. En vooral niet in verwarring te raken. Het valse geluid vult de lucht, wat 'iedereen' zegt, neem je zomaar over. Mensen geven de moed op, alles valt tegen, de wereld loopt vast en met de kerk wordt het ook niks. En het lijkt nog waar ook. Zolang je alles van onderaf bekijkt. Maar van wie heb je dat geleerd? Niet van de Heer. Ons leven 'ligt met Christus verborgen in God' (Kol. 3:3). Daarom leren we kijken vanuit Hem, vanuit zijn regering, zijn openbaring. Laat je verder niets wijs maken.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Schilders eschatologie 1

Op 8 en 9 februari 2008 werd in Rotterdam het Said Nursi - Klaas Schilder symposium gehouden. Nursi was een islamitische theoloog uit Turkije. Ds. M. de Vries uit Rotterdam heeft de theologie van Nursi leren kennen in zijn contacten met moslims.

B. Kamphuis ■

Dat bracht hem op de gedachte dat een vergelijking van de opvattingen van Nursi met die van onze eigen Schilder nuttig kon zijn. Op het symposium is dat gebeurd door steeds over hetzelfde thema uit beider theologie en leven een islamitische en een gereformeerde deskundige aan het woord te laten. Zelf heb ik over het thema eschatologie gesproken, de leer van de laatste dingen. Een uitwerking van die bijdrage plaats ik nu in drie artikelen in ons blad.

Inleiding. Dominerend motief

‘Eschatologie, de leer van ‘het einde aller dingen’, is in het levenswerk van Schilder een dominerend motief. Dat schreef Schilders leerling L. Doekes in 1990, toen de honderdste geboortedag van Schilder werd herdacht. Wie het geheel van Schilders werk overziet, moet Doekes zonder meer gelijk geven. Steeds is Schilder bezig geweest met thema’s uit de eschatologie. Als jong predikant al sprak en schreef hij over thema’s als de hel² en de anti-christ³. En toen hij overleed in 1952 bleek hij nog bezig geweest te zijn met een herdruk van zijn grote werk *Wat is de hemel?*⁴. Kortom, de eschatologie heeft hem nooit losgelaten. J.J.C. Dee maakt in zijn biografie van Schilder duidelijk dat het de Eerste Wereldoorlog is geweest, die Schilders aandacht op de eschatologie heeft gericht⁵. In 1917 kon hij op een Zondagsdag uitroepen: ‘Of hebt ge nog niet begrepen, dat Europa, ‘t ‘christelijke Europa’, bezig is zichzelf uit te moorden... Of merkt ge nog niet op de tekenen der tijden?’⁶. ‘Tekenen der tijden’ is een typisch apocalyptische uitdrukking, ontleend aan Matteüs 16:3, in de Statenvertaling: ‘Gij geveinsden, het aanschijn des hemels weet gij wel te onderscheiden, en kunt gij de tekenen der tijden niet onderscheiden?’. Schilder zag in de verschrikkingen van de grote oorlog een teken van de nabijheid van het einde van de wereld. Dat eschatologisch bewustzijn is hem sindsdien bijgebleven.

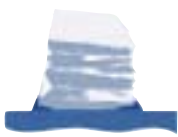
Schilder was daarin bepaald niet de enige. Met iemand als Karl Barth is het niet anders gegaan. Schilder is in Barth steeds meer zijn grote tegenstander gaan zien. Maar ook Barth

is in de jaren van de Eerste Wereldoorlog geraakt door een eschatologische stemming. In die jaren schreef hij zijn beroemd geworden verklaring van de brief aan de Romeinen. Daarin staat een fameuze uitspraak, in bijna overtaalbaar Duits: ‘Christentum das nicht ganz und gar und restlos Eschatologie ist, hat mit Christus ganz und gar und restlos nichts zu tun’⁷ - ‘Christendom dat niet geheel en al en zonder meer eschatologie is, heeft met Christus geheel en al en zonder meer niets te doen’. In zijn latere werk is Barth deze uitspraak wel gaan relativeren⁸, maar hij heeft er toch aan vastgehouden.

De visie van Schilder en van Barth op eschato-

Schilder was daarin bepaald niet de enige

logie is bepaald niet hetzelfde. In het vervolg kom ik ook nog wel op verschilpunten. Maar beiden waren mannen die midden in hun tijd stonden. Beiden waren geraakt door de eschatologische grondstemming van die tijd. Beiden zagen de tekenen der tijden in een Europa dat zich in een niets ontziende oorlog stortte. Je kunt Schilders eschatologie ook alleen maar recht doen als je haar in die context ziet staan. Anders wordt Schilder een rariteit, zo raar dat hij behalve over de hemel ook per se over de hel wilde schrijven. Ik denk dat zeker de jonge Schilder in zijn eschatologie heel erg een woord op zijn tijd gesproken heeft. Hij gaf maar niet contextloos weer wat hij uit de Bijbel had geleerd. Maar hij wilde met de Schrift op zijn eigen tijd inspreken. Welke boodschap bracht hij dan? Dat wil ik nu nagaan. Ik geef daarbij geen chronologische behandeling van de ontwikkeling bij Schilder, maar een systematisch overzicht over thema’s die volgens mij bij hem van belang zijn. Daarbij noem ik vijf punten: de relatie met de protologie, dat is de leer van de eerste dingen; de geschiedenisvisie achter zijn eschatologie; het evolutie/schok model; de verhouding met de verbondsléer; en tenslotte de tweevoudige uitgang in zijn eschatologie.

1 Protologie en eschatologie

Het is Schilders diepe overtuiging dat de eschatologie nooit mag worden losgemaakt van de protologie. Hij zegt ergens in *Wat is de hemel?* 'dat de handhaving van het oude begrip der 'eschatologie' (leer der *laatste* dingen!) pas ernstig bedoeld kan zijn, indien wij de 'laatste dingen' in verband willen zien en zetten met de 'eerste dingen'⁹. Met 'de handhaving van het oude begrip' eschatologie doelt Schilder erop dat het bij eschatologie werkelijk gaat om het einde, de laatste dingen, van de geschiedenis. Eschatologie duidt maar niet a-historisch de transcendente dimensie van onze werkelijkheid aan - zoals Schilder bij Barth zag gebeuren. Maar het gaat werkelijk om dat wat straks zal gebeuren, als onze geschiedenis afloopt. Maar het punt dat Schilder daarbij maken wil, dat is dus dat je pas echt over *laatste* dingen kunt spreken, als je ook over de *éerste* dingen wilt spreken. De geschiedenis heeft een echt

dit 'terug naar het begin' is heel kenmerkend voor Schilders theologie

begin gehad. Daarom kun je ook over het echte einde van de geschiedenis spreken. Schilder doet dat dan ook heel uitdrukkelijk. In *Wat is de hemel?* heeft hij een hoofdstuk over de geschiedenis van de hemel. Dat hoofdstuk begint bij het allereerste begin van de Bijbel, Genesis 1:1: 'in het begin schiep God de hemel en de aarde'¹⁰. Over de hemel spreek je niet pas aan het eind, maar al helemaal in het begin. De eschatologie begint bij de protologie.

Met de hel is dat trouwens anders. De hel was er niet vanaf het begin in Genesis 1:1. Als je denkt dat de hel gegeven is tegelijk met deze wereld, dan torn je 'aan het machtige woord der Schrift: 'En God zag *al* wat Hij gemaakt had, en *zie, het was zeer goed*' (Genesis 1:31)¹¹. In die goed geschapen wereld, was geen plaats voor de hel. Er was zeker geen hel van eeuwigheid¹². Want het kwaad was niet van eeuwigheid. Het kwaad staat niet naast God als een eeuwige macht, maar is binnengekomen in de schepping. Dus in het begin was er nog geen hel en in het allereerste begin is wel de hemel geschapen, maar niet de hel.

Toch moeten wij ook in ons spreken over de hel terug naar het begin. Maar dan niet naar het begin van de schepping, maar naar het begin van de zonde: 'de historie der hel begint daar, waar de geschiedenis *der* zonde een aanvang neemt'¹³. Schilder verbindt dan het begin van de hel aan het moment van de val van de engelen. Dat moet na de zesde scheppingsdag geweest zijn, want toen gold nog het 'zeer goed'. Meer kun je over het begin van de hel eigenlijk niet zeggen¹⁴.

Voor beide, voor hemel en hel, dus terug naar het begin, respectievelijk naar de schepping en

naar de val van de engelen. Dit 'terug naar het begin' is heel kenmerkend voor Schilders theologie. Het is een punt waarop hij steeds terugkomt. P. Veldhuizen zegt in zijn dissertatie over de theologische geschiedbeschouwing van Schilder: 'Als gevraagd zou worden het eigene van de theologie van Schilder weer te geven in slechts één zin, zouden wij deze formulering willen voorstellen: denken vanuit het begin van de openbaring'¹⁵. Daar zou ik me graag bij willen aansluiten.

Motieven voor het 'denken vanuit het begin'.

In dit denken vanuit het begin komen verschillende motieven samen. Heel belangrijk voor Schilders ontwikkeling is de strijd geweest in de jaren twintig rondom de historische betrouwbaarheid van Genesis 2 en 3, een strijd die bekend is geworden als 'de kwestie Geelkerken'¹⁶. Schilder heeft de uitspraak van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken te Assen in 1926, die voor die historische betrouwbaarheid wilde opkomen, uitdrukkelijk verdedigd¹⁷. Maar nog belangrijker is geweest dat hij geprobeerd heeft die uitspraak theologisch te verwerken. Berkouwer heeft in zijn theologische autobiografie geschreven: 'Ik ken geen theoloog binnen de kring der gereformeerde theologie, voor wie de beslissing van Assen-1926 zo inhoudelijk is bepaald als bij Schilder het geval was'¹⁸. Dat heeft voor Schilder betekend dat hij de geschiedenis van paradijs en zondeval als geschiedenis serieus wilde nemen. Als dat echt onze geschiedenis is, dan kan het volgens hem niet anders of je brengt haar in rekening in heel je theologie. Als je bovendien serieus wilt nemen dat het ook in het eschaton over geschiedenis gaat (daar kom ik straks nog op), dan zul je ook de lijnen trekken vanuit het begin naar het einde.

Daar komt ook een tweede motief bij naar voren. Schilder staat in de gereformeerde traditie waarin altijd is vastgehouden dat de verlossing geen nieuwe schepping is, geen tweede schepping, maar een herstel van de eerste schepping. God begint niet iets heel nieuws in zijn verlossend werk, maar Hij heeft de wereld lief, die wereld die Hij zo goed geschapen heeft. Bij iemand als Bavinck vind je dat heel uitdrukkelijk verdedigd, tegenover het spiritualisme dat de wereld als geschapenheid veracht. Bavinck zegt dan dingen als 'in de nieuwe hemel en de nieuwe aarde wordt de wereld hersteld; in de gemeente wordt het menselijk geslacht behouden'¹⁹. Voor die traditie heeft Schilder het opgenomen.

Zo schrijft hij in *Wat is de hemel?*: 'De gereformeerde dogmatiek moet er alles op zetten, steeds de gedachte trouw te blijven, dat de Christus niet komt om wat totaal nieuws in een 'tweede geschiedenis' te doen, maar om te redden wat *van de aanvang af* door God als doel is gesteld'²⁰. Christus is voor Schilder 'de tweede

Adam' en daarbij legt hij de nadruk *op Adam*: je mag Christus nooit losmaken van de eerste Adam. Alles wat je over de verlossing door Christus zegt en dus ook alles wat je zegt over het eschaton, moet je in verband brengen met de schepping.

Dat wil niet zeggen dat de verlossing niet meer is dan herstel van de schepping. In het herstel komt de schepping tot haar vervulling. Dat is overigens een gedachte die ook al bij Bavinck te vinden is: 'De status gloriae (de staat van de heerlijkheid in het eschaton, BK) zal geen louter restauratie zijn van den oorspronkelijken status naturae (de staat van de natuur, de wereld als schepping, BK), maar eene reformatie, die dank zij de macht van Christus, ...alle potentia tot actus doet overgaan (alle mogelijkheden worden verwerkelijkt, BK) en heel de schepping voor Gods aangezicht zal stellen, stralend in onverwelkelijke pracht en bloeiend in de lente eener eeuwige jeugd'²¹.

Schilder heeft dat thema breed uitgewerkt. Volgens hem wees de schepping al boven zichzelf uit, naar een situatie van hoger heerlijkheid. Het was ook voor Adam, de goed geschapen mens, mogelijk om zich te realiseren dat er straks een staat van heerlijkheid zou komen. Als Adam bijvoorbeeld engelen ontmoette, dan moet hij bedacht hebben dat hun onveranderlijke heerlijkheid ook zijn toekomst zou zijn²². In deze beschouwingen gaat Schilder naar mijn idee de grens van de speculatie soms over. Maar de achtergrond is niet de behoefte

in het herstel komt de schepping tot haar vervulling

aan speculatieve kennis. De achtergrond is het volstrekt serieus nemen van de geschiedenis van schepping en zondeval als geschiedenis en van de verlossing als niet alleen herstel maar ook vervulling van de schepping.

In een volgend artikel, bij de behandeling van het evolutie/schokmodel zal ik nader ingaan op de wijze waarop Schilder de verhouding van schepping en herschepping ziet. Voor dit moment rond ik de behandeling van de verhouding van protologie en eschatologie af, met de conclusie dat Schilders eschatologie niet te begrijpen is zonder de nauwe band met de protologie. Zoals Christus in zijn spreken over het huwelijk teruggreep naar zoals het vanaf het begin is geweest (Matteüs 19:4,8), zo moet ook in de theologie steeds worden teruggegrepen op het begin²³. Schepping en eschaton zijn onverbrekkelijk aan elkaar verbonden.

Prof. dr. Barend Kamphuis is hoogleraar aan de Theologische Universiteit te Kampen en hoofdredacteur van dit blad.

Noten:

1. L. Doekes, 'Van de alpha tot de omega' in J. Douma e.a. (red.), *K. Schilder. Aspecten van zijn werk*, Barneveld: De Vuurbaak 1990, 119.
2. In 1919 verscheen voor het eerst zijn boek *Wat is de hel?* Zie K. Schilder, *Verzamelde werken. 1917-1919* (bezorgd door drs. Willem van der Schee), Barneveld: De Vuurbaak 2004, 375-419.
3. K. Schilder, *Verzamelde werken. 1917-1919*, 463-464 geeft een verslag van een lezing van Schilder uit 1919 over 'De antichrist'. Zie ook K. Schilder, 'Het getal 666' in *Om woord en kerk. Preeken, Lezingen, Studiën en kerkbode-artikelen 1*, Goes: Oosterbaan & Le Cointre 1948, 253-258 (twee artikelen uit 1923).
4. K. Schilder, *Wat is de hemel?*, Kampen: Kok 1954², 5.
5. J.J.C. Dee, *K. Schilder. Zijn leven en werk. 1 (1890-1934)*, Goes: Oosterbaan & Le Cointre 1990, 95-96.
6. K. Schilder, 'Dat zij menschen zijn' in *Verzamelde werken. 1917-1919*, 92.
7. K. Barth, *Der Römerbrief*, Zürich: Theologischer Verlag 1978²² (unveränderter Abdruck der neuen Bearbeitung von 1922), 298.
8. K. Barth, *Die kirchliche Dogmatik. II Die Lehre von Gott*, 1, Zollikon-Zürich: Evangelischer Verlag A.G. 1946², 715 haalt de passage uit *Der Römerbrief* aan waaruit het citaat in de tekst genomen is en vervolgt dan ironisch met 'Well roared, lion'. Toch zegt hij tegelijk dat er niets mis is met wat hij daar gezegd heeft, er hadden alleen ook andere dingen gezegd moeten worden.
9. K. Schilder, *Wat is de hemel?*, 86.
10. K. Schilder, *Wat is de hemel?*, 87.
11. K. Schilder, *Wat is de hel?*, Kampen: Kok 1932³, 42.
12. K. Schilder, *Wat is de hel?*, 48.
13. K. Schilder, *Wat is de hel?*, 43.
14. K. Schilder, *Wat is de hel?*, 51 (hoewel Schilder nog heel wat overwegingen heeft rond het tijdstip van de val van de engelen 49-51).
15. P. Veldhuizen, *God en mens onderweg. Hoofdmomenten uit de theologische geschiedbeschouwing van Klaas Schilder*, Leiden: J.J. Groen en Zoon 1995, 74.
16. Zie G. Harinck (red.), *De kwestie Geelkerken. Een terugblik na 75 jaar*, Barneveld: De Vuurbaak 2001 (Ad Chartas-reeks 5).
17. Schilder, *Een hoornstoot tegen Assen? (antwoord op een 'consciëntiekreet')*, Kampen: Kok, 1928.
18. G.C. Berkouwer, *Zoeken en vinden. Herinneringen en ervaringen*, Kampen: Kok 1989, 265.
19. H. Bavinck, *Gereformeerde dogmatiek 4*, Kampen: Kok 1967³, 702.
20. K. Schilder, *Wat is de hemel?*, 97.
21. H. Bavinck, *Gereformeerde dogmatiek 4*, 702.
22. K. Schilder, *Wat is de hemel?*, 100-107.
23. Schilder, *Heidelbergsche Catechismus 1*, 74.

Actieve zusters in Noord-Oost India

Het is één van de drie zusters die we hebben in Noord-Oost India. De Presbyterian Free Church Counsel of Kalimpong (PFCC). Het kerk- en werkgebied van de PFCC omvat een geweldig groot terrein: Noord-West Bengalen, Daarjeeling, Sikkim, Nepal en Bhutan.

B. Bolt en M.H. Oosterhuis ■

Het is moeilijk om een goede karakteristiek te geven van de zusterkerken van de PFCC. Je komt er traditionele trekken tegen die herinneren aan de achtergrond van deze kerken in de Schotse zending: mannen en vrouwen op gescheiden zitplaatsen, vrouwen bidden met bedekt hoofd, voorgangers genieten een hoog aanzien. Maar er zijn ook charismatische invloeden merkbaar: uitdrijving van demonen, genezingsgebed met handoplegging in de eredienst, massagebed, oproep om naar voren te komen om het hart aan Jezus te geven. Meest opvallend is de sterke toewijding aan de zaak van de verbreiding van het evangelie. Daarbij is veel aandacht voor jeugdwerk.

Een fijn weerzien

Het bezoek in oktober 2007 aan de PFCC was het eerste officiële bezoek van deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken (BBK) nadat deze kerk door de Generale Synode van Amersfoort-Centrum (2005) als zusterkerk werd verwelkomd. De focus van het bezoek lag dan ook op het bespreken van de wederzijdse ervaring die er is met betrekking tot deze relatie.

Naast de aandacht voor het kerkelijk leven werd vooral ook aandacht besteed aan het grote evangelisatieproject van deze kerk, dat wordt uitgevoerd onder de naam Himalayan Evangelical Fellowship (HEF). De PFCC levert een geweldige inspanning in het uitgebreide Nepalees sprekend gebied om het evangelie te verspreiden onder Hindoes en Boeddhisten. Tijdens een intensieve, maar ook zeer boeiende reis hebben we een tiental gemeenten en evangelisatieposten kunnen bezoeken. Het bijwonen van de diensten was een fijne ervaring; van de broederschap en de onderlinge omgang werd genoten. Het enthousiasme om het evangelie van redding en verlossing door te geven heeft veel indruk op ons gemaakt.

Convention of churches in Kalimpong

In de eerste dagen van ons verblijf in Kalimpong werd daar de jaarlijkse meerdaagse conventie van de PFCC gehouden. Er waren meer dan 400 deelnemers, vooral jongeren, die van heinde en ver gekomen waren. Er waren zelfs vier gasten uit Bhutan. Ook bevriende kerken worden voor deze conventie uitgenodigd. De conventie droeg door allerlei muzikale bijdragen een feestelijk karakter.

Tegelijkertijd werd veel gedaan aan bijbelstudie en toerusting. Nagenoeg alle deelnemers namen zeer betrokken deel aan de studieactiviteiten. Tijdens toespraken werden door veel van de deelnemers tekstverwijzingen in eigen Bijbel opgezocht en nagelezen en werden aantekeningen gemaakt.

De gezamenlijke vergaderingen in de 'central church' werden afgesloten met een uitnodiging aan niet-gelovige aanwezigen om hun hart aan Jezus te geven. Terwijl de gemeente gezamenlijk hardop meebad met voorganger ds. dr. B.D. Rai om bekering, zong het koor het bekende opwekkingslied: 'Heer, ik kom tot U, neem mijn hart, verander mij...' Resultaat was telkens dat enkele tientallen heidenen naar voren kwamen en zich meldden voor verder onderwijs in de christelijke leer.

Uit alles wat we van de conventie meemaakten kregen we de indruk van een vitale, leergierige en missionair ingesteld kerkgemeenschap.

Counselmeeting

De *counselmeeting* is een vergadering van afgevaardigden van alle kerken van de PFCC, ook van de *fellowships* (evangelisatieposten) en kerken die vrucht zijn van het werk van de HEF. Een soort synode dus. Er waren 35 afgevaardigden van de lidkerken. Er heerste een broederlijke sfeer en er werd vrij algemeen deel genomen aan de behandeling van de agenda. Het rapporteren gebeurt mondeling. Bij het bespreken van de notulen van de vorige

counselmeeting nemen alleen de toen aanwezigen deel. De bespreking 'naar aanleiding van' neemt het grootste deel van de synode in beslag. Alle punten die de vorige keer aan de orde zijn geweest en niet zijn afgerond of waarbij een opdracht werd gegeven worden nu behandeld. Enkele voorbeelden.

- Er is een schriftelijk voorstel uit Nepal om daar twee nieuwe pastors te benoemen. Na bespreking van de procedure gaat het voorstel weer mee terug naar de lokale kerken in Nepal om daar de procedure in gang te zetten. Op de volgende *counselmeeting* zal benoeming plaats vinden waarna examens moeten worden afgelegd.
- Er is een uitvoerig (mondeling) rapport van de trainer van de zondagsschoolleiders.
- Er is een bespreking over 'synodevorming'. De vergadering van alle lidkerken wordt tot nu toe *counselmeeting* genoemd. Het voorstel is om in vier gebieden een *counsel* te vormen: Nepal, Sikkim, Darjeeling en Dooars. Deze vier counsels zullen dan de Synode gaan vormen. Men hoopt in de toekomst ook in Bhutan een *counsel* te kunnen vormen.
- De afgevaardigde van Nepal meldt dat er moeite is met het omgaan met de kerkelijke tucht. Oorzaak hiervan is dat de predikanten een gebrekkige opleiding hebben gehad. Er wordt nogmaals gepleit voor het opzetten van een lokale predikantenopleiding. Vooral voor diegenen waarvoor het niveau van Presbyterian Theological Seminary (PTS) in Dehra Dun te hoog is.
- Ontwikkelingen in de kerken.
 - De kerken groeien. Voor mensen met Hindoe-achtergrond is veel zorg nodig i.v.m. met de vele problemen die zij ondervinden na hun bekering tot het christendom. Er is veel tegenstand van familie en omgeving.
 - De kerk in Turuk, Sikkim viert zijn 25-jarig bestaan.
 - De *Independent Church* in Namchi heeft zich bij de *counsel* gevoegd.
 - Er worden regels opgesteld voor het kiezen van leden voor commissies.
- Deelname aan IRTT-cursussen in Nederland. Er is veel belangstelling voor.
- Twee studenten gaan met financiële steun van DVN naar het PTS in Dehra Dun.

We kregen de gelegenheid om de vergadering toe te spreken. We deden de groeten van onze kerken en vertelden over de ontwikkelingen in onze kerken.

Bij de bespreking over de ervaring van de zusterkerkrelatie wordt ons verteld dat men deze erg waardeert. Het is bemoedigend en stimulerend. Men wil nog graag één keer een uitnodiging krijgen voor onze Generale Synode met gratis ticket. Daarna gaan ze er zelf voor sparen. Men moet nu eerst sparen voor eigen synodevorming.

Er wordt ons nog een speciale hulpvraag meegegeven in verband met recente aardverschuivingen. Vanwege de extreme regens in de afgelopen maanden hebben er in de bergen verscheidene aardverschuivingen plaatsgevonden. Hierdoor zijn wegen geblokkeerd en dat heeft de onderlinge bereikbaarheid ernstig verstoord. Ook gebouwen lopen gevaar beschadigd te worden.

Tegenover het heidendom het Evangelie

De Himalayan Evangelical Fellowship (HEF) is het grote evangelisatieproject dat wordt uitgevoerd door deze kerk. Het wordt vanuit Nederland gesteund door De Verre Naasten. Vanuit de kerk in Kalimpong zijn zo'n dertig evangelisten uitgezonden in de bovengenoemde gebieden. Het zijn vaak zelf bekeerde Hindoes

Kalimpong

of Boeddhisten. Na hun bekering hebben ze een geweldige drive om het evangelie van genade en verlossing aan hun familie en dorpsgenoten te vertellen. Na een opleiding tot evangelist wordt men in een bepaald gebied geplaatst en begint men het evangelie te verkondigen met als doel kerkplanting. Dit is lang niet altijd zonder gevaar; er is veel vijandschap. Toch is het resultaat dat er de laatste 10 jaar al zo'n 23 kerken zijn geplant.

Hindoe Grote Verzoendag

Juist in de week dat wij in India waren, werd een Hindoe-feest gevierd. Dagen lang waren er in alle plaatsen feestelijkheden. Ter gelegenheid daarvan waren her en der langs de wegen tijdelijke Hindoe-tempeltjes ingericht. Onderweg kregen we doosjes uitgedeeld met daarin zaden die geofferd waren geweest aan Darbu, de god van kracht. Jaarlijks wordt in het Hindoeïsme een 'grote verzoendag' gevierd. Daarbij worden langs de oever van een rivier dieren geslacht, waarvan het bloed door de rivier wordt weggespoeld, ten teken van de afwassing van de zonden.

Met ds. Subba hebben we in de week volgende op de *counselmeeting* diverse posten van de HEF bezocht. De meeste liggen vaak erg geïsoleerd. Soms ziet onze auto geen kans om het dorp te bereiken en moeten we een uurtje lopen. Bij de verwelcoming in deze fellowships hoort vaak de handwassing. De kerkgebouwtjes zijn zeer sober. Ze zijn van hout, leem of bamboe, met een lemen vloer. De kerkgangers zitten op de vloer, op een mat of een plank. In de diensten wordt veel gezongen.

Thee plukken

Het kerkje doet ook vaak dienst als *guestroom*, met sobere sanitaire voorzieningen. Dikwijls is het kerkje nog 'in aanbouw' omdat de middelen ontbreken om het af te bouwen. De meeste gemeenten maken een vitale indruk ondanks het feit dat de levensstandaard laag is. De gemeenteleden wonen vaak in lemen hutten. De kost wordt veelal verdiend door de vrouwen die thee plukken in de plantages.

Op toernee

Op één plaats krijgen we van de scriba van de gemeente alle medische gegevens ter inzage omdat hij een ernstige ziekte onder de leden heeft. Wij krijgen zijn gegevens mee om daar in Nederland door een arts naar te laten kijken.

In een kleine huisgemeente, die samenkomt in de woning van een van de leden van de gemeente, vierten we het avondmaal. Er wacht ons nog een taak. De moeder van de manager van het thee-bedrijf is lid van de gemeente. Zij kan niet meer naar de kerk komen en nu wordt het avondmaal bij haar aan huis gevierd. We zitten op het balkon van het prachtige huis, midden in de plantage. We zingen eerst liederen. De evangelist heeft een plastic flesje met sinaasappelsap en een in papiertje gewikkeld koekje bij zich. Hier wordt een groot glas als 'cup' gebruikt. Het is ons een foto waard als we zien dat het een reclameglas is van *Sikkim Black Cat Rum*. Overigens is men sterk tegen het gebruik van alcohol.

Tijdens een maaltijd komt een zuster met een 'scheidbrief' en legt haar probleem aan ds. Subba en de evangelist voor. Ze was bestemd om met een jongeman uit een naburige gemeente te trouwen. Hoewel de man christen is, is hij regelmatig dronken, alle waarschuwingen ten spijt. Nu wil ze bemiddeling om van haar toekomstige huwelijk met deze man verschoond te blijven. De zaak wordt uitvoerig besproken in het bijzijn van allerlei belangstellenden. Haar zaak wordt als ontvankelijk beschouwd, ze wordt verzocht de brief te tekenen en deze wordt naar de evangelist van de betreffende gemeente gestuurd en die moet de mededeling aan de drinkebroer overbrengen. Aldus geregeld.

Olifanten

Het gebied heeft jaarlijks in de regentijd veel te lijden van de schade die olifanten aanrichten. Duars Tea Gardens ligt aan de voet van het Himalaya gebied, aan de grens met Bhutan. In dit gebied worden per jaar 50 mensen gedood door olifanten. Naast allerlei andere bedreigingen is dit een schrikbeeld voor de bevolking. De olifanten komen 's nachts van de kant van Bhutan, steken de grensrivier over en richten grote vernielingen aan in de tuinen van de bevolking. Gewassen die zo nodig zijn voor voedsel van de dorpsbewoners worden op deze manier regelmatig vernield. Waarom doden ze de olifanten niet? Men heeft daar wel ervaring in en kent beproefde methoden. Het antwoord is dat de overheid streng optreedt tegen mensen die olifanten doden. Er staat een boete op van 30.000 Roepia. Een bedrag dat door een heel dorp niet is op te brengen. Een olifant mag pas ongestraft worden gedood als men kan bewijzen dat hij minstens 20 mensen heeft gedood.

Een scala aan ervaringen

Wat doe je op zo'n reis een bonte verscheidenheid aan ervaringen op! Je maakt dingen mee waar we hier zelfs niet over dromen. We zijn dankbaar dat we deze ervaringen mochten opdoen en zijn positief over wat we hebben ondervonden. We brengen het werk dat door de kerken die we bezocht hebben, wordt uitgevoerd graag onder de aandacht van de leden van onze kerken en dragen de inzet van de betrokkenen op aan de Here. Geve Hij nog veel vrucht op dat werk, zodat nog velen mogen worden getrokken uit de angsten van het heidendom tot Zijn licht van genade en verlossing.

Ben Bolt is deputaat voor de Betrekkingen met Buitenlandse Kerken; Melle H. Oosterhuis is predikant in de Gereformeerde Kerk te Ede-Noord en is oud-deputaat BBK.

Wijze woorden van de weerman

meegelen

Je kunt grote woorden spreken over opvoeding en rentmeesterschap. Maar je kunt het ook heel praktisch benaderen. Hier een citaat van weerman Erwin Krol uit een interview in *Voor Ouders J/M* (geciteerd via *Woord & Dienst*).

“Hoe kunnen ouders het goede voorbeeld geven? Laat je kinderen lopen en fietsen. Dat is niet alleen goed voor het milieu, maar ook voor hun longetjes. Houd je omgeving schoon. Bezopen om je kind met de auto naar school te brengen. Staan daar die Mercedesen vier keer per dag voor de schooldeur te ronken! Bespaar ook thuis energie. Zet de tv en de computer uit. Laat ze niet stand-by staan, dat vreet stroom. Houd deuren dicht. Ik kreeg vroeger een knal voor m'n kop als ik die open liet. Toen was dat tegen de kou, nu tegen de energieverstopping. Draai die verwarming eens lager: een huis hoort fris te zijn. Ik kan me nog herinneren dat de ijspegels soms aan mijn dekentje hingen. En ik sliep goed hoor.

En dus niet met een vermanend vingertje naar die kleine vervuilers wijzen?

Nee, zeg. Overspoel je kinderen ook alsjeblieft niet met allerlei dreigende voorspellingen en enge beelden; daar wordt een mens alleen maar bang en moedeloos van. Je kunt ze wel uitleggen wat de gevolgen van het broeikas-effect zijn en wat ze daar zelf aan kunnen doen. Maar laat ze vooral zien hoe mooi de aarde is en hoe belangrijk het is om haar mooi te houden. Zo ontwikkelen ze een passie voor de natuur en een schonere wereld. En dat is goed voor hun humeur: gaan ze minder schelden op moslims, Joden, zwervers, zieken en zwakken. Nee, dat is niet zweverig of idealistisch. Ik ben realist (...)

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

uit de kerken

Enschede-Noord - beroepen: G.F. Overweg te Schildwolde
Driebergen-Rijsenburg - beroep aangeno-
men: G. Riemer Gzn te Amsterdam
Almere-West - bedankt voor beroep: M.A. van Leeuwen te Rotterdam-Oost
Drogeham - beroepen: M. de Meij te Daarlerveen
Heerenveen - beroepen: P. Groen te Assen-West
Groningen - De classis Groningen heeft na evaluatie besloten het Studentenpastoraat en de verbinding met studentenpredikant ds. T.S. Huttenga voor onbepaalde tijd voort te zetten
Amersfoort - Emerituspredikant ds. J.J. Arnold is maandag 28 april op de leeftijd van 92 jaar overleden.

lied van de week

Voor **zondag 18 mei** a.s. is er geen liedbespreking. Gezang 105 uit het *Ger. Kerkboek*: 'In vuur en vlam zet ons de Geest' is besproken geweest in *De Reformatie*, jaargang 81, nr. 34. Zie daarvoor www.dereformatie.nl, >archief->naar het nieuwe register

Geef om kinderen

Red een Kind helpt kinderen. Met uw hulp geven wij voedsel, zorg en onderwijs. Samen met u geven we hen de kans op een goede toekomst. Dat kan al voor € 22,50 per maand.

www.redeenkind.nl

tel. 038 - 4604648 • giro 1599333 • Zwolle

**Nederlandse Stichting
"Verpleegkundigen
voor Israël"**

Ook uw steun is nodig!

De V.V.I stelt zich al **30 jaar** ten doel:

Israël helpen met de verpleging
van alle bevolkingsgroepen,
ongeacht afkomst en overtuiging.

**Verpleegkundige Hulp
discrimineert niet...**

Giften graag op giro 3885840

t.n.v. Penn. VVI, Postbus 476,

3440 AL Woerden

email: adm.vvi@planet.nl

internet: www.zorg4israel.nl

Ook bemiddeling bij uitzending vrijwilligers

Geeft u óm Israël, geef dan vóór Israël

Regioavonden Follow Up!

Kennismaken met deze nieuwe catechesemethode?

Dat kan op de volgende regioavonden:

Zwolle: 19 mei, Jeruzalemkerk, Windesheimstraat 1.

Andel: 22 mei, Gereformeerde Kerk, Beatrixstraat 12.

Groningen: 26 mei, Immanuelkerk, Overwinningplein 1.

Enkhuizen: 2 juni, Doopsgezinde Vermaning, Venedie 17.

Hengelo: 5 juni, Kristalkerk GKV, P.C. Hooftlaan 210.

Middelburg: 13 juni, PKN De Morgenster, A. Lauwereysstraat 6.

(start avonden: 19.15 uur)

Gereformeerde Hogeschool, Buijten & Schipperheijn Motief en EB-media, met betrokkenheid Steunpunt Gemeenteopbouw Zwolle

Meer info: www.follow-up.nu

Met het oog op Christus en zijn kerk

Voor abonnementen en proefnummers:

bel 050-3013636,

mail woordenwereld@scholma.nl

of kijk op de website

www.woordenwereld.nl

Na de zomervakantie ga je naar de brugklas. Dat is leuk, maar ook spannend. Vooral als je op de basisschool gepest wordt, erg verlegen bent of als je problemen hebt gehad met andere leerlingen. Je hoopt dat het op je nieuwe school beter gaat, maar zal dat ook lukken?

EEN GOED BEGIN VOOR BRUGKLASSERS

Wil je goed beginnen? Net voor het nieuwe schooljaar start, organiseert Eleos de cursus **Plezier op school**. Een sociale vaardigheidstraining waarbij je leert hoe je kunt opkomen voor jezelf en hoe je omgaat met anderen.

De cursus duurt twee dagen en wordt gegeven in:

- Zwolle/Groningen (week 33)
- Goes (week 34)
- Dordrecht/Gouda/Rotterdam (week 35)
- Amersfoort/Ede (week 35)

Meer weten of aanmelden?

Tel. (038) 423 03 00 of

rianne.wolters@eleos.nl (noordoost)

Tel. (033) 457 17 17 of

wietske.boersma@eleos.nl (midden)

Tel. (078) 631 69 60 of

els.bouwkamp@eleos.nl (zuidwest)

Voor ouders is er vooraf een voorlichtingsbijeenkomst. Verder is er zes weken na de cursus een terugkombijeenkomst. Aanmelden kan tot 23 mei. Deelname kost € 95.

www.eleos.nl - www.mindguide.nl